

Mirjana Novaković

TAJNE
PRIČE

■ Laguna ■

Copyright© 2016, Mirjana Novaković
Copyright © ovog izdanja 2016, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

SADRŽAJ

TAJNE PRIČE	7
ŠNAUCERI NE SLUŠAJU DŽEZ	9
ASSICVRAZIONI GENERALI	27
PRIČA O PILULAMA	41
LENI RIFENŠTAL U BOSNI	53
ŠTO JE IZGUBLJENO	73
DUNAVSKI APOKRIFI	89
GROMOVSKA LEGIJA	91
JEVANĐELJE PO ŽEDNOJ	125
Ljiljana Pešikan Ljuštanović: <i>Priča i svet</i>	203
<i>O autorki</i>	215

TAJNE PŘÍČE

ŠNAUCERI NE SLUŠAJU DŽEZ

Zbog sankcija nisu uvezili smesu za koka-kolu i moj brat od tetke i ja sedeli smo i pijuckali pepsi. Vode nije bilo jer su popravljali vodovod, pa su celom Voždovcu zavr-nuli slavinu. Nije tajna da naš kraj grada, za razliku od ostalih, ne crpi vodu iz Save, već da pumpe toče izvorsko blago podavalskih vrela. Ali toga dana u česmama nije bilo svežine najsevernije Šumadije i mi smo se hladili najobičnijom licencom. Spustila sam na gramofon starog dobrog Sačma i naš razgovor su pratili ritam *High Society* i nemoguća vrućina.

– Da li znaš da uopšte ne postoji plan beogradskog vodovoda?

– Kako to misliš? – upitala sam.

– Lepo. Niko nema raspored cevi, kako je bušeno, gde su čvorovi, gde su krajevi.

– Nemoguće – mada kod nas ništa nije nemoguće.

– Šestog aprila 1941. Nemci su bombardovali Beograd i svakom je bilo jasno da će ga vrlo brzo i zauzeti. Više nego ostali, izgleda, toga se uplašio Toma Malinović.

– Ko je taj? – prekinula sam ga.

Nadmeno se osmehnuo, kao čovek koji sve zna, a prinuđen je, eto, da objasni ponešto i onima koji nisu upućeni. Ta njegova osobina me je nervirala, ali krv nije voda i ista mana i mene krasi. Mogli smo da se duvamo i durimo oboje, ali sam ga ovoga puta pustila.

– Toma Malinović je bio glavni inženjer beogradskog vodovoda. Gospodin čovek, u predratnom smislu, mislim pre Drugog svetskog rata, a ne ovog sada. – Namerno je zastao ne bi li ostavio utisak, jer on izbacuje ime predratnog glavnog inženjera prestoničkog vodovoda kao od šale, a tome je trebalo da se divim.

– Niko ne zna zašto, ali Toma Malinović je verovao da Nemci ne smeju da dođu do rasporeda vodovodnih cevi, pa je spalio plan.

– Glupost, pa šta bi Nemci radili sa vodovodom? Oni su se baš trudili da sve besprekorno radi u Srbiji za vreme njihove vladavine. Možda bi čak popravljali i nastavljali vodovod. Ako ne Nemci, a ono Nedić.

– Kako god bilo, Malinović nije želeo da plan padne u ruke neprijateljima.

– Neprijateljima – prosiktala sam – neprijateljima! Nemci nisu bili naši neprijatelji. Beograd je okupiran tek 20. oktobra 1944.

– Slažem se, ali Toma je bio Pašićev obožavalac, nosilac Albanske spomenice, solunac, on sigurno nije voleo Nemce.

– Šta se desilo sa njim?

– Možda je streljan 1942. kao talac na Banjici, mada je moguće da je poginuo za vreme američkog bombardovanja Beograda na Uskrs 1944, a priča se da su ga crveni smakli kada su zauzeli grad.

– Ne zna se pouzdano?

– Ne. Ali sada on nije ni bitan. Nevolja je u tome što novi plan nije nacrtan. Nedićeva vlada je čak sastavila jednu komisiju 1942, čiji je zadatak bio da utvrdi kako su kopani tuneli i cevi postavljane.

– Zašto nisu pitali pametnog Malinovića, on se valjda sećao nečega?

– Ako su ga Nemci već streljali, kako su mogli da ga pitaju?

– Mogli su da ga streljaju i krajem te godine, a kako si i sam rekao, možda su ga upucali partizani tek '44.

– Moram da priznam da mi to nije jasno. A zašto bi Nedić dozvolio da mu Nemci ubiju tako važnog čoveka? A onda, možda on nije hteo ništa da kaže. Na kraju, on je i spalio plan. Ne daš mi da završim: dakle, plan više nikad nije izrađen. Ali su se čudne stvari dešavale. Moj drug iz osnovne škole, Miloš, znaš ga, skoro sam ga video, studira hemiju, bio je na praksi u Vodovodu...

Da li ovaj čovek misli da ja zaista treba da pamtim sve njegove drugove iz škole? Ali ovo pitanje sam zadržala u grlu.

– ...Desilo se da je čuo razgovor dva starija inženjera. Trebalo je da menjaju neke dotrajale cevi na Južnom bulevaru, kod onih velikih zgrada na uglu Maksima Gorkog. Pedeset četvrte su tu već kopali, tako da su tada ucrtali položaj čvora. Sada je trebalo samo da razbiju asfalt i polože nove cevi. Poslali su nekoliko radnika sa bušilicama i označili im mesto, međutim ovi su se vratili neobavljena posla. Rasturili su ceo trotoar, ali vodovodnih cevi nigde nije bilo.

– I šta je tako čudno u tome? Oni iz pedeset četvrte su pogrešno upisali. Sto metara ovamo ili onamo, naši nikad nisu patili od tačnosti.

– Tako je i izgledalo u početku. Ovi su nastavili i izorali celu ulicu i pločnik sa suprotne strane, a onda su pošli nagore uz Bulevar, posle toga i nadole, ali ni traga od vodovoda.

– Hoćeš da kažeš da taj kraj ni nema vodovod.

– Ne. Ništa ja ne kažem. Ovo je priča one dvojice inženjera koju je moj drug prislušnuo. Da se vratim, momci nisu bili lenji, uzmu i detaljnije pogledaju izveštaje iz pedeset četvrte i nađu, bez sumnje, da je tada stvarno kopano na označenom mestu, štaviše, jedan penzionisani inženjer im potvrdi da je ucrtana tačka tačna. Za to vreme, ulica je već izgledala kao površinski kop u Boru i već su bili na putu da odustanu kada slučajno ne otkriše čvor. Dvestotinak metara odatle građevinsko preduzeće je rušilo kuću i kopalo temelje za novu višespratnicu. Na pet metara dubine, bager zahvati i otkide vodovodnu cev – traženi čvor je bio tu.

– Ništa jednostavnije. Ucrtali čvor, aljkavo kao i sve, neko sazidao kuću baš na tom mestu, potplativši opštinare...

– Ta teorija bi držala vodu, da nije jedne sitnice.

– Koje?

– Kuća, ispod koje je bio vodovodni čvor, izgrađena je 1937.

Stvarno sam se iznenadila:

– A gde je bio čvor te godine?

– Bio je ucrtan u Malinovićevom planu. Sigurno je da pre rata niko ne bi dobio dozvolu da zida iznad čvora. Isto tako je sigurno da je čvor nađen i upisan 1954. sto pedeset metara od kuće, kao i da je bio ispod kuće 1995.

– Ne misliš valjda da se vodovodni čvorovi pomeraju?

– To misle ona dvojica iz Vodovoda.

– A da li je bilo podzemnih pomeranja, odrona, šta ja znam, potresa?

– Šta god da se dešavalo dole, moralo je da se oseti gore. A ničeg nije bilo, pa voda je sve vreme stizala do svih zgrada.

– Možda postoje dva vodovodna čvora. Prvi od pre rata, taj ispod kuće, drugi iz pedeset četvrte, ali ne baš na upisanom mestu.

– Ne. Ceo kraj je imao i ima samo taj jedan čvor. Uostalom, kada je buldožer oštetiio cev, nestalo je vode u kraju, znači, naleteli su na glavni za tu oblast. A i razlikuju se dve vrste cevi: jedne od pre rata i druge iz pedesetih godina, što dokazuje da je to čvor koji je krpļjen pedeset četvrte.

– I koji je zaključak onih iz Vodovoda?

– Oni nemaju zaključak.

Toplota je stajala, a ja sam hodala od Terazija ka Slaviji, zviždućući *Sleepy Time Down South*, u diksi obradi, kada sam se prisetila da u knjižari SKZ-a prodaju *Izvore za istoriju Beograda*. U hladovini lako sam pronašla traženu knjigu. Listala sam nasumice, tražeći Nedićevu komisiju za crtanje plana vodovoda. Nije bilo komisije, ali je na kraju knjižurine među fotokopijama raznoraznih dokumenata bila i sledeća:

23. oktobar 1944.

Ne možemo da obezbjedimo pitku vodu za cijeli grad, jer su Nijemci uništili planove vodovoda prije povlačenja. Među

radnicima vodovoda nema nijednog koji zna raspored cijevi. Istraga slijedi.

Ranko Miljanović – Plavi
komesar 2. crnogorske brigade

S. F – S. N.

Bilo je jasno da su Nemci odgovorni, a ne glavni inženjer. Ali ako je zagonетка oko Malinovića bila razrešena, nova se zapetljavala: zašto bi se uopšte komesar crnogorske brigade bavio beogradskim vodovodom? Nisam mogla da se naprežem i samo sam pozvala iz govornice svog maštovitog rođaka. Tetka se javila:

– Nije on tu. Otišao je u Novi Sad da svira džez mesec dana.

– U Beogradu ima bar dvadeset mesta na kojima se džezira, a on nije mogao da nađe nešto ovde, nego je morao da ide u Novi Sad – požalila sam se ja.

– Ne znam ja to, a i bolje nam je kad nije tu, ne zvoni telefon svaki čas.

– A koji mu je broj tamo?

– Nema ga, iznajmio je sobicu bez telefona.

Desnom rukom sam htela da vratim slušalicu i da uhvatim karticu koju je automat nameravao da ispljune, ali sam u trenutku osetila nešto toplo i vlažno na nadlaniци leve ruke. U strahu sam spustila pogled i videla... Sa moje leve strane stajao je crni šnauer zakrvavljenih očiju, spuštеног repa. Duvao mi je u šaku. Okrenula sam se nadesno i susrela žute zube drugог crnog šnaucera, takođe neprijateljski raspolоženog. Ta dva džukca su me prestravila; bilo je nečег opasnog, nečег zlokobnog u

njima. Kartica za telefon je ispala na pločnik i ja se nisam usuđivala da je podignem. Vreme je odlazilo, a ja sam gledala pravo u brojčanik, plašeći se da se suočim sa crve-nookim psima. Glas iza leđa me je ponovo presekao:

– Radi li taj telefon?

Pomerila sam se, i na moje iznenađenje, šnaucerâ više nije bilo. Pokupila sam karticu, ali jeza mi je strujala niz kičmu, kao bolesniku koji će uskoro dobiti visoku temperaturu.

Pošla sam na svirku džez kvinteta. Čak i u trolejbusu bila sam raspoložena, spremna za stari dobri swing i za sebe sam već pevušila *Hello Dolly*. Ali kakvo me je neprijatno iznenađenje čekalo ispred Platoa: muzičari su prašili bibap. Sve sam Čarli Parker do Čarlija Parkera! Uvek sam smatrala bibap za najobičnije izživljavanje, da ne kažem gori izraz. Nisam htela odmah da se vratim kući i lutala sam ulicama oko Terazija. U tom besciljnom kretanju primetila sam plakat koji je oglašavao rok koncert u SKC-u. U stvari, ime predgrupe mi je skrenulo pažnju. Velikim crvenim slovima pisalo je PMS, a ispod u zagradi: (Predmenstrualni sindrom). – Šta mogu da izgubim, sve je bolje od bibapa – umalo što glasno nisam rekla prodavačici karata.

Ne znam kako se zvala glavna grupa. U maloj dvorani SKC-a su svi pušili, verovatno im roditelji nisu dozvoljavali da se truju kod kuće, pa su ovde tamanili dnevne ili nedeljne količine duvana. Većina je, naravno, još uvek išla u srednju školu. Imali su frizure i nosili su kožu. Stajala sam u najnezdavijem prostoru u Beogradu kada su se na

pozornicu popele devojke iz predgrupe PMS. Osim lako zapamtljivog imena imale su i lako pamtljivu pevačicu. Ona u stvari i nije bila pevačica, ona je lajala. Istina, čak je i zalutalom građaninu, kao što sam bila ja, bilo jasno da je lajanje bilo sa smislom, odnosno da je ona lajala reči pesama. Pesama, ako bih bila stroga, nije ni bilo, izuzev što mi je jetra zadrhtala na svaki udarac bas bubnja, a pevaljka je lajala melodiju. Melodiju koju niko i ne može da otpeva. Basistkinja je dobila da svira baš taj instrument, jer je dobro podšišana. U rok muzici, ako hoćeš da sviraš bas, moraš da imaš kratku kosu.

Publika je poludela od sreće kada je čula pevačicin glas. Zaključila sam da su one stvarno jedinstvene, znajući da prisutni pomno prate alternativnu scenu. Jedan ljubitelj PMS-a, koji se klatio pored mene, između dve pesme-laveža zaljubljen je izjavio: – Ona stvarno laje.

Posle četvrt sata nastupa, moji unutrašnji organi su se već navikli na nepravilno okidanje žica i zapitala sam se da nisam oštra prema devojkaama koje žele svojom muzikom da izraze predmenstrualne tegobe. Glavna grupa je već počela da svira, a nezadovoljna gomila je tražila PMS na bis. Zviždali su i bacali pivske flaše na ozvučenje i muzičare. – Vratite ih – čulo se kroz tone dima. – Da, vratite ih – zauralala sam i ja. A zašto? Ne znam. – Vratite ih, ona stvarno laje – dreknula sam prodornije nego prvi put. Zvezde večeri nisu ni pet para davale na negodovanje posetilaca. I bili su u pravu. Već tokom njihove četvrte pesme žamor ispred bine je prestao – buka je dolazila samo iz razglasa.

Uvidevši da je muzika gora čak i od bibapa, prokrčila sam put do vrata i u nekoliko koraka našla se na izlazu SKC-a, u General Ždanovoj.

A tamo, par metara od tramvajskih šina, stajala su dva crna šnaucera. Iskoračila sam, a oni su pošli ka meni. Nemajući kuda, vratila sam se unutra. Odlučila sam da izdržim do kraja, sačekam da svi krenu napolje i provučem se u gužvi. Gotovo srećna ustrčala sam stepenicama do vrata male sale.

– Gde ćeš? – ljutiti muškarac je vikao na mene.

– Pa na koncert – odgovorila sam zbunjeno.

– Ne može, šta misliš da može da ulazi ko hoće i kako hoće. – Tada sam shvatila da je on vratar.

– Već sam bila unutra, a imam i kartu. – Izvadila sam je iz džepa i pokazala.

– Baš me briga, mogli su da ti je daju ovi iznutra.

– Ne mislite valjda da bi se iko toliko trudio za ovakvu muziku! – Reč „ovakvu“ sam naglasila. I to je delovalo. Njegovo lice se ozarilo.

– Ne sviđa ti se, a što se onda vraćaš?

On je bio nedostojan priče o šnaucerima i ja sam lako objasnila:

– Morala sam do klozeta, a i društvo mi je tu.

– Dobro, možeš da uđeš.

Gurnula sam vrata, setivši se u trenutku da ga pitam: – Ali zašto niko nije gledao karte kada smo došli, zašto nikog nije bilo kada sam izašla i zašto me sada proveravate...

– Zato što niko ne pokušava da se prošvercuje na početku, ali mnogi bi da uskoče kasnije – prekinuo me je.

Momci su nas mučili još samo pola sata. Trudila sam se da budem tačno u sredini hrpe koja se bučno kotrljala prema izlazu. Na ulici, gledajući preko ramena nižih suseda, nisam mogla da vidim pse. Srećno stigavši do Slavije, ušla sam u tramvaj. Lude rečenice su se rojile u mom umu,

šnaučeri ne mogu da stignu od SKC-a do Voždovca tako brzo, osim ako se ne voze gradskim prevozom kao i ja. Sišla sam dve stanice dalje od svoje kuće, za svaki slučaj. Nigde u blizini nije bilo četvoronožnih neprijatelja i osećila sam olakšanje.

Lagala bih ako bih rekla da me šnaučeri nisu zabrinjavali. Sve češće su se pojavljivali, ali nikako nisam mogla da utvrdim pravilnost u njihovom ponašanju.

Jednog od onih nepodnošljivo vrućih dana činilo mi se da sam mogla da uberem komade jare, da ih gurnem pod mišku i sačuvam za zimu – toliko mi je žega delovala neuništivo. Polako sam se uspinjala uza stepenice po ritmu *Basin Streeta* i pucketala prstima. U kancelariji je treštala divlja, turska muzika novokomponovanih pevača. Jedva sam, u sebi, uspevala da i dalje pevam o ulici Nju Orleansa. Pažnju mi je skrenuo časopis na stolu, nehajno sam se nagla i odmah zapazila naslov: *Strah od pasa*. U rubrici „Psihološki savet“ čitalac se žalio kako ga stalno prate dva crna šnaučera. Ali naravoučenije ispod bilo je neočekivano: odgovor u sledećem broju. Prevrnula sam naslovnu stranu koju je krasila Ela Ficdžerald, da bih zapamtila naziv časopisa. Odšetala sam do najbliže novinarnice, pored koje su, već očekivano, čučala dva crna šnaučera. Odvukla sam se do sledeće najbliže trafike i začudo, šnaučeri me nisu pratili.

– Ej, devojkco, pa taj list ne izlazi već mesecima – stručno me je obavestio prodavac.

– Ja sam maločas čitala jedan broj. Onaj sa Elom Ficdžerald.

– Sa čim? U posljednjem broju je bila jedna debela crnkinja na naslovnoj strani.

A ona dva gadna šnaučera su se veselila jer su znala kakvo me razočarenje čeka, pa se nisu ni trudila da idu za mnom. Ili im je jednostavno bilo isuviše toplo.

Jedina uteha bila mi je da u ovom gradu postoji još neko ko je u istoj neprilici.

Nikoga nije bilo u kući i ja sam prilegla na trosed. Bila sam umorna od posla i lomatanja po tramvajima i oči su mi se same sklapale. Iz najkrhkijeg sna probudio me je telefon. Jedva sam ustala i javila se tek na četvrto ili peto zvono. Glas sa čudnim naglaskom je rekao:

– Dobar dan.

Teško da je bio dan, bilo je već deset uveče. Jednostavno sam otpozdravila, ali bez čudnog naglaska:

– Dobar dan.

– Ja sam Korejac.

Osećala sam da su čudni suglasnici iz „dobar dan“ pripadali dalekoistočnjaku, ali mi se to razbistrilo tek posle njegove druge rečenice. Nisam znala da li još uvek sanjam. Čudne stvari su mi se događale u poslednje vreme i ova je sigurno bila jedna od njih. Samo zadremaš, zvoni telefon, neko ti kaže: – Ja sam Korejac. – I ti si usred nečega što ne znaš ni šta je, ni gde vodi, ni čemu služi. Strah mi je šaputao: – Čitava mreža se plete oko tebe, šnaučeri te prate, časopisi naprasno propadaju, Korejci, Severni ili Južni, svejedno, pozovu te telefonom. Šta još hoćeš pa da shvatiš da si u opasnosti? – A moj razum je urlikao, tako

da me je glava bolela: – Ludilo, to je sve tvoje ludilo. Ovo je samo pogrešna veza. Listovi prestaju da izlaze, to je uobičajeno u ovakvim godinama, gazde izbacuju pse jer ne mogu da ih hrane...

– Dobro, dobro – došla sam do reči – ne moraš da vičeš – rekoh svom razumu. Naravno, mogla sam lako da odgovorim: – Ja sam Srpkinja. – Ali učinilo mi se da to baš ne bi imalo smisla. Ćutala sam. Korejac, ne znam ni da li Severni ili Južni, izgleda da je bio zbunjen. Kao i ja i on je ćutao. Tišina je trajala.

– Koga vi u stvari tražite? – zapitala sam oprezno, više polako nego oprezno.

– Pogrešan broj, izvinite – iseckao je on neobičnom brzinom i spustio slušalicu.

Bila sam ponovo pospana i gotovo sam se strovalila na krevet.

– Šnauceri su imali ogrlice – bila je moja poslednja misao pre nego što sam čvrsto zaspala. Ali sanjala sam, kako sam samo sanjala. Sanjala sam da sam se vratila s posla i da me noge bole kao da sam trčala maraton. Legla sam na trosed u dnevnoj sobi jer u kući nije bilo nikoga i samo što me je uhvatio prvi san, telefon je zazvonio. Doteturala sam se do telefona i podigla slušalicu. Čovek je čudno naglašavajući prozborio:

– Dobar dan.

Ništa pametnije mi nije padalo na pamet i ja sam uzvratila istom merom:

– Dobar dan – bez čudnog naglaska.

– Ja sam Korejac.

– Kao da mi se ovo već desilo – pomislila sam.

- Koga vi u stvari tražite? – konačno sam se ohrabrila.
- Vaša strina izdaje stan. Da? Ja javljam na oglas.
- A da. Ovo je službeni telefon. Sada ću ja nju da pozovem. Sačekajte malo.

Onda je stigla moja strina, brbljala je o ceni, o garaži i ko zna o čemu sve ne, a mene je ponovo ophrvao san. Kada je konačno otišla, ja kao da sam padala u komu, toliko sam bila umorna i neispavana. Po umu mi se motalo: – Šnaučeri su imali ogrlice... Ali, odakle on zna da sam se ja javila na telefon i da je ona meni strina?!

Sišla sam iz „desetke“ kod Karađorđevog parka. Presekla sam preko poljančeta i prošla Biblioteku, a već ispred samih zidova Hrama videla sam ona dva crna šnaučera. koji kao da su se niotkuda stvorili. Pratili su me, nije bilo sumnje, samo što mi se ovog puta činilo da se razdaljina između mene i njih velikom brzinom smanjuje. Kerovi su mi se opasno približavali. Ubrzala sam hod, ali i oni su. Žive duše nije bilo u okolini i to me je još više uplašilo. Skoro sam trčeći stigla do Maršala Tolbuhina, a ove dve životinje su mi bukvalno bile za petama. Ni pet metara odstojanja nije nas delilo kada sam uskočila u trolejbus. Mrak je već bio gust i iz vozila nisam mogla da opazim džukce. Po glavi mi se vrtela, ne znam zašto, Elingtonova *Take the A Train*. Stajala sam tako, srećna, naslonjena na vrata „dvadesetdvojke“ kada me duboki glas prenu:

- Ovde je šezdesetih bio glavni vodovodni čvor.

Sasvim sporo pogledala sam udesno. Na sedištu se udobno smestio starac od, po mojoj proceni, sto godina.

Drvenim štapom je lupkao po sopstvenom kolenu, a na ulaštenim cipelama bole su oči bele kamašne. Osvrtala sam se ne bih li utvrdila kome se obratio, ali je izgledalo da ostali putnici ništa nisu čuli. Znači, on je pričao meni.

– Meni kažete?

– Nego kome?

– Kako to mislite, ovde je bio čvor? Zar više nije?

– Tako lepo. Bio je, više nije. Premestio se.

Osmotrla sam naše saputnike, ali oni nisu pratili razgovor.

Biće da ima istine u onoj suludoj priči o pokretnom vodovodu, osim ako nemam posla sa jednim od otkačenih inženjera Vodovoda... Inženjer Vodovoda! Ovaj čiča ima dovoljno godina da bi bio, da bi bio... Toma Malinović.

– Obožavam pesmu *Take the A Train*. Svi mi volimo džez.

To je već bilo suviše; on je znao koju sam ja stvar pevušila u sebi. I ko smo to „svi mi“? Razne gluposti su mi padale na pamet, ali sam samo izustila:

– Vi ste radili u Vodovodu?

– Radio, hm, ja i sada radim za Vodovod... Sići ću na sledećoj.

Razumela sam da i ja treba da napustim trolejbus. Ne znam kako, ali tek u pomrčini parka u Ulici 14. decembra jasno sam videla njegovo odelo koje nije bilo skrojeno po modi tridesetih, ono je stvarno bilo iz tridesetih. Deda je neuništiv, nikakav Vermaht, ni B-24, ni kožni kaputi nisu mu došli glave. Okrenuo se, ali ne da proveri da li idem za njim, jer smo išli uporedo, već zbog nečeg drugog. I pre nego što sam se osvrnula, shvatila sam da su dva crna šnacera iza nas i da nas prate. Samo sam pokazala glavom

u njihovom pravcu i on mi je odgovorio tako da je prezir dopirao do krošnji drveća: – Njihove uhode.

– Njihove!?

– Da. U početku su obučavali vučjake, sada su se osavremenili.

Više nisam znala gde se nalazimo, verovatno u jednoj od ulica koje su se strmoglavljivale u Južni bulevar. Šnaučeri su poštovali propisanu udaljenost, ali nas nisu napuštali.

– Ti misliš da ja nosim štap jer me bole noge. Ne, ja ga imam uza sebe zbog onih psina.

Uperio je štap u šnaučere. Oni kao da su malo zastali, uplašeni pretnjom. U jednom trenutku učinilo mi se da su nestali u tami. Malinović je to iskoristio i u deliću sekunde kratkim ali snažnim pokretom podigao poklopac šahta.

– Ulazi!

Spustila sam se niz ugrađene metalne stepenike. Starac je sišao za mnom i kada je navlačio poklopac iznad naših temena, čula sam lavež besnih džukela. Njihovo lajanje me je podsetilo na pevačicu PMS-a. Mahnito su udarali šapama po šahtu i zavijali kao vukovi.

Dole je bio mrak.

– Prevario sam ih opet – samozadovoljno je izjavio Toma Malinović i upalio bateriju. Osvrnula sam se u hodniku ispunjenim debelim cevima i vlagom. Nismo gazili po betonu, bilo je to blato duboko skoro pedalj. Jedva sam izvlačila stopala.

– Gde idemo? – usudila sam se da ga pitam posle nekog vremena.

– Nigde, hoću samo da ti pokažem gde je nekada bio čvor, gde je sada i gde će biti za dve godine.

Htela sam da kažem: – Šta se to mene uopšte tiče? – ali sam prevalila: – Šta se, u stvari, dešava sa vodovodom? Kako se to cevi premeštaju? – Tek sam tada primetila da je kamašne nosio u levoj ruci, valjda ih je skinuo čim smo sišli.

– Postoji nadzemna i podzemna vlast...

U tom času smo stigli na veliko raskršće cevi. Toma Malinović je lupnuo prstom po jednoj:

– Čuješ, nema vode. Ovuda će poteći tek za par letâ. A oni i ne znaju da ovo mesto uopšte postoji.

Napredovali smo kroz sve uže i uže hodnike. Odeća na meni je bila mokra jer se voda cedila sa svodova. Kao da je trajalo čitavu večnost pre nego što je uski snop lampe osvetlio novo proširenje.

– Ovo je sadašnji čvor – izgovorio je tako tiho da sam čula šuštanje vode. Najednom mi se pripavalo i zevnula sam.

– Ne spavaj – lako me je kamašnama lupnuo po leđima. – Elem, postoji podzemna i nadzemna vlast. Oni odavno vladaju gornjim gradom, ali nikad neće vladati donjim gradom. Koliko god da su mislili da su pobednici, da imaju pravo na sve, da unište šta im je volja, da ubiju koga im je volja, da prekrajaju grad, da zidaju za njihove, da ruše staro, da čupaju drveće, toliko im se grad odozdo više suprotstavljao. Beograđani gore su pobijeni, pobjegli, predali se sudbini, pomirili se sa zlom, ali smo mi ostali. Jedan njihov nas je umalo otkrio; Miljanović, Crnogorčina, komesar, ali, hvala Bogu, četrdeset osme su ga njegovi smirili za sva vremena. Posle su i strance vrbovali.

– Korejac! – proletelo mi je, a on je pričao dalje:

– Borba se širi i to posle toliko decenija. Sve im se otima. Vodovodom nikad nisu vladali, jer su se cevi i

čvorovi premeštali sami, nisu mogli da uhvate raspored ni za glavu, ni za rep. Sa kanalizacijom je isto. Telefonske centrale su dugo tavorile, ali su se i one uključile u otpor. A šta će tek da rade sa tramvajskim šinama, trolejbuskim trasama, autobuskim linijama? Oni nikad nisu vladali ovim gradom, oni su samo sedeli u mekim mozgovima većine stanovnika, a sam grad je ostao nepokoren. Rat traje i neće prestati dok ih ne oteramo. Beograd je neosvojen.

– Da, ali to je grad. Oni su naselili svoje, štaviše, sada njihovi preplavljaju grad kao nikada pre. Šta vredi grad, šta vrede sve mreže kojima ne upravljaju, kada doseljavaju novo stanovništvo?

– Odakle toliko šnaučera u gradu?

– Nemam pojma. – Ne znam šta me je više zbunilo, da li pitanje ili odgovori pre njega.

– To su sve njihovi doušnici. Za svakim njihovim neprijateljem oni šalju dva. Što više šnaučera vidiš, to više ima njihovih neprijatelja – nas.

Naišli smo na prostoriju u kojoj nije bilo ničeg, nijedne cevi, zaista, shvatila sam da već duže vreme nisam videla cevi.

– Ovde je bio čvor pedeset četvrte – mudro sam kazala.

– Jeste. Bistra glavica – šeretski je rekao. – Samo moraš da paziš na jednu stvar: šnaučeri ne smeju da uđu za tobom u vodovod ili na bilo koje drugo naše mesto.

– Vi ne utičete na razmeštaj cevi, one se zaista same pomeraju?

– Da, ja sam samo pomoćnik, obavim pokoji posao gore.

– Kao, na primer, spaljivanje nacрта vodovoda.

– Tačno.

– Šta ja treba da radim?

– Znaćeš i sama. Kada dođe vreme, tačno i uvek ćeš znati.

Išli smo ćutke dugo, pre nego što mi se ponovo obratio:

– Pošto si ti sa Voždovca, s vremenom ćeš naučiti da svuda stigneš „desetkom“. Kuda god želiš da ideš, samo sedneš na „desetku“ i ona te odveze tamo.

Kroz tamu nisam mogla da vidim njegovo lice, ali sam osetila da mu osmeh igra na obrazima. Ispred nas su se ukazale stepenice. Malinović se uspeo i gurnuo poklopac:

– Ovo je izlaz u Milovana Marinkovića. Navuci poklopac ponovo.

Napolju je već bilo svanulo. Nisam mogla da verujem da smo celu noć šetali podzemljem. Pošla sam uz ulicu i kod pijace ih ugledala: dva crna šnaucera pristizala su iz pravca Avalskog drumu. Da, pratili su me, ali ja sam zviždala *Bucket's got a hole in it* i nije me bilo briga za njih.

ASSICVRAZIONI GENERALI

Šaljem Vam članak koji sam objavila u novinama povodom slučaja „Dnevnik“ sa kojim sam Vas upoznala u prethodnom pismu:

NOVINSKI ČLANAK

Veliku buku u našoj javnosti izazvao je pronalazak dnevnika gospođice N. Sadržaj te brižljivo ispisane sveščice postao je najzanimljivije štivo i vrhovna tema prestoničkih dokoličara. Tumači se da su zapisi šala i ružan pokušaj poigravanja sa neželjenim čitaocem. Protivnici tvrde da je teško poverovati kako je ona koja je vodila svoj život na tom papiru predvidela da će se tuđe oči dokopati njene beležnice. Nekoliko lekara se kunu da su rečenice izatkane u duševnom rastrojstvu. Mnogima se čini da ni sama nije znala šta je htela da kaže.

Kojoj strani da se priklonimo? Najbolje je da iščitamo polako ovaj mračni i promenljivi rukopis i sami otkrijemo o čemu se tu, zapravo, radi.

DNEVNIK GOSPOĐICE N.

24. decembar

Ne mogu da odolim pozivu koji je stigao mom bivšem susedu. On je bio dopisnik ruskih novina iz Beograda i stanovao je na spratu iznad mene. Letos se vratio u Moskvu, međutim, i dalje mu, na ovu adresu, stižu pisma, časopisi na koje je bio pretplaćen i pozivnice za razne skupove, predavanja, okrugle stolove, konferencije za štampu. Koverta je bila otvorena kada sam je ja našla u poštanskom sandučetu. Na sjajnom papiru je odštampana ulaznica za raspravu o krizi na Balkanu, koja treba da se održi 28. decembra u kulturnom centru jedne zapadne zemlje. Učesnici su poznati evropski i naši intelektualci i čini mi se da bi bilo zanimljivo čuti šta oni misle o događajima koji su tako potresli svet, a i mene. Nadam se da ću lako ući sa Rusovom propusnicom.

Pokušala sam da čitam Kafku, ali nisam stigla dalje od predgovora. On je bio pravi mali činovnik, zaposlen u firmi koja se zvala *Assicvrazioni generali*. Nije čudo što su njegovi junaci bili obični nameštenici izgubljeni u lavirintu društva.

Nepravедno je deci u klupama poturati Kafku, u dobu kada ona, puna snage i volje, uverena da je ceo svet njihov, ne mogu da shvate poruku da su granice postavljene iznutra, a ne spolja, da nije sistem taj koji ih zaustavlja, već da svaki čovek, uspešnije od bilo koga drugog, sam sebi

podigne međe i naplaćuje carinu. Zato *Proces* ili *Zamak* treba savladati tek posle svih škola i časova srpskog. Ali danas mi je teško da čitam.

Noć 24. na 25. decembar

Sanjala sam vrlo neobičan san i, što je čudnije, celog sam ga zapamtila:

Orao sleće. Prodorno me gleda dok sklapa krila. Jasno vidim njegov let dovde: prvo nadleće brda i morsku obalu, onda uski moreuz, dugačka gorja, široku ravnicu, pa ponovo planine, visoke i prekrivene snegom, i na kraju pitomije predele, ali hladnije i mračnije od polazne zemlje. Njegov put je značajan, ali ne mogu da odgonetnem zašto. I strano je, ali od mog pogleda skriveno, mesto na koje se grabljivica spustila. Želim da otkrijem na čemu stoji ptica, ali osećam da je to sada izvan mojih moći. Orlušina je uznemirena i spremna da ponovo poleti u bela nebesa. Tišina vlada ovim trenom, ne čujem lepetanje krila. Sunce ne sija, neprirodna blještava svetlost se igra u njegovim i mojim očima. Čini mi se da je noć, ali me sveprisutna belina zbunjuje. Orao uzleće i odlazi.

Ispod raširenih krila nazire se grad. Sa velike visine mogu da razaznam samo obrise naselja i glavne ulice. Pitam se koje je to mesto i odjednom znam da ptica preleće Ismi. Već se ukazuju turske mahale i žene povezane šarenim maramama. Vode Bosfora hlade zapadnu stranu grada. Zadah loja obitava nad kaldrmom. Vazduh struji u mojim ušima. Let je naporan. Bole me ruke. Sutra. Glas ispod doziva. Veče. Molitva se zove zapad. Udaljavam se i Ismi se gubi. Nestaje iz zenice i juri ka beonjačama.

Vetrovi duvaju uz veliku reku. Drugi grad, zbijen i suv. Ravnica je beskrajna. Tabla na putu, dovoljno sam nisko

da je uočim: bela slova, dve reči: Sremska Mitrovica. Gle, vraćam se u Srbiju, u Vojvodinu. Poda mnogom leži naselje bez duha, grejano iznutra slaninom. I ostalim svinjskim prerađevinama. Na ulicama nema ljudi. Moglo bi biti podne. Ili su senke već toliko duge da je kasno poslepodne. Ne ostavlja me utisak da sam na stranoj zemlji i to me zbunjuje. Naglo menjam visinu i uzdižem se iznad belih oblaka.

Planine i planine. Sneg i sneg. Oh, drugačija naseobina. Vreva i žurba i industrija. Hiljade automobila i hiljade vozača trube. Kao na razglednici izgleda Milano, okružen severnom Italijom. Šta znam o Milanu? Ništa, osim da se ponosi moćnim fudbalskim klubovima i čuvenim ediktom. Pa da, eno stadiona i crkava. Miris špageta i pica mi draži nozdrve. Nema iskušenja, jer već napuštam brežuljke Lombardije i usmeravam se ka severu. Koliko li sam samo granica prošla bez pasoša?

Opet venačne planine, Alpi. Umorna sam negde iznad Švajcarske, ali putešestvije se nastavlja, bez mog odobrenja. Vidim prave auto-strade, nepogrešive staze koje vode u četvrti grad. Trir. Trir? Kakav čudan paket-aranžman!? Prostiru se uređeni i čisti parkovi, stroga arhitektura se belasa, semafori raspoređeni u predvidivu šaru, pale se i gase, besprekorni red viče čak do mene. Nije li ono rodna kuća Karla Marksa? Prepoznajem je lako. Ali brzo odlazi Trir od mene.

Odjednom, svetlost me zaslepljuje. U strahu krijem oči šakama. Škripa vrata i glas:

- Nameravaš li ti da ustaneš danas?
- Osećam se slomljeno. Budna sam. Da li treba da idem umesto ruskog novinara 28. decembra?

26. decembar

San, luđi od prethodnog, mućio me je noćas i opet nisam ništa zaboravila: Hodam ulicama nekog grada koji lići na Beograd. Kuće su beogradske, ali ulice nisu. Preprodavac viće: – Devize, devize. – Zastajem, želeći da ga pitam: – Pošto? – Ali umesto da gledam u njegovo lice, zurim u zgradu preko puta. Sada mi se ćini da se nalazim na Terazijama. Naspram mene je broj 35. Nisam sigurna. On željno išćekuje da mu se obratim. Ali tamo, sa druge strane kolovoza, uzdiže se dvospratnica koja me posebno privlaći. Stara, klasićna fasada, bez nepotrebnih ukrasa. Na levom proćelju: АСИКУРАЦИОНИ ЂЕНЕРАЛИ, a zdesna, latinicom: Assicvrazioni generali. Naizmenićno posmatram gipsanu rećenicu i ulićnog dilera. Zbunjen, on se osvrće, ali ništa ne vidi.

– Koliko je lira? – izustim. Njega iznenada nema. Moji suglasnici trepere u vazduhu. Ali na zidu je napisano *Assicvrazioni generali*. Šta to znaći?

Već sam uverena da gazim terazijski ploćnik ili je to Maršala Tita? Ali svaki grad krase ulica Maršala Tita. Mođda nisam u Beogradu. Mođda sam u nekom sasvim drugom gradu. Milanu? Ili Triru? Sremskoj Mitrovici? Izmitu? Ne znam zašto mi ta ćetiri grada dolaze u snove. Da, sećam se da sam sanjala. Da sam sanjala ćetiri grada i orla. Da, i orla.

Orao doleće. Vidim da mu je iznad leve kandže zavezana kutijica. Sleće na nešto, samo, na šta? Prilazim i otvaram kutijicu. Ovaj orao kao da je golub. Golub pismo-noša. Nosi poruke. Iskrzano parće papira. Assicvrazioni generali. Eto i preprodavca. – Dvesta šezdeset miliona i devetsto trideset i osam hiljada milijardi dinara. – To je

njegov odgovor. – Za sto lira ili za jednu? – Ali on opet nestaje i ostavlja me u neznanju.

– Hoću da se probudim – kažem, a orao krešti: – Nećeš.

– To je kraj – govorim sebi. – To je kraj ovog ružnog sna. – Ali nije... Pratim sopstvene korake. Znam da je to nemoguće, ali se ipak dešava. Ulica se zove Beogradska. Skrećem na prvoj raskrsnici i ulazim u drugu ulicu, koja se, neverovatno, isto naziva Beogradskom. Ponovo menjam smer i utrčavam u treću, sasvim treću ulicu i na ugaonoj kući je tabla: Beogradska ulica. Previše, čak i za san. Néma lutam Beogradskim ulicama, ne ulicama Beograda, već ulicama kojima je nadenuto ime Beogradska. Ko je smislio ovo? Koji umobolnik je krštavao sve ove ulice? Prolazim pored telefonske govornice i čujem da telefon zvoní. Ne mogu da se približim govornici, a crna naprava zvoní i zvoní i zvoní...

– Telefon za tebe!

Ovo je glas sa jave. Budna, još uvek uplašena i uznemirena snom, pogledala sam u zimsko jutro. I ništa se nije moglo videti kroz zaleđeno okno.

27. decembar

Predomišljam se da li da odem na taj okrugli sto u kulturnom centru. Sada mi izgleda da to i nije bila tako dobra zamisao. Mogli bi da otkriju da ja u stvari i nisam novinar. Ne bih volela da se osramotim.

Sedim i ne mislim. Šta ja to čujem? Šta ja to čujem. Kao da je neko na televiziji rekao: Assicvrazioni generali. Učinilo mi se. Ipak, kroz odškrinuta vrata pitam:

– Šta je to na programu?

– Italijanska serija o mafiji – spremno mi odgovaraju.